

De lichte handicap van de samenleving

Oktober 2026

Dit essay is een initiatief van VNG en Divosa, ontstaan vanuit de overtuiging dat:

- **We als gemeenten mensen met een LVB onvoldoende op het netvlies hebben**
- **We daardoor talenten laten liggen en problemen (laten) verergeren**
- **We in al ons beleid rekening moeten houden met de aanwezigheid van LVB**
- **We daarmee niet alleen deze groep maar iederéén in de samenleving van dienst zijn**
- **We klein en concreet moeten beginnen als eerste stap in een grote beweging**

De lichte handicap van de samenleving

Soms zeggen titels meer dan hele rapporten. Dat is bijvoorbeeld zo met 'De handicap van de samenleving', een advies uit 2002 van de toenmalige Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling. Het gaat over het functioneren en ondersteunen van mensen met een beperking. Eigenlijk hoef je na de titel al niet verder te lezen. De boodschap is helder. Niet de desbetreffende mensen hebben een probleem en een opgave, maar de samenleving heeft dat.

Omdenken

Dit type 'omdenken' is ook nodig voor een smaldeel van deze groep: mensen met een *licht verstandelijke beperking*. In tegenstelling tot mensen met een lichamelijke of een ernstige verstandelijke beperking vallen zij niet direct op. Je herkent ze niet op straat, en vaak ook niet bij eerste of tweede contact. Pas na enige tijd beginnen dingen te dagen. Afspraken die niet altijd worden nagekomen, mededelingen die net niet zijn overgekomen, geen overzicht in tijd en agenda, taalvaardigheid die gepaard gaat met onzekerheid, soms overgaande in paniek.

We leven in een tijd waarin haast, snelheid en prestaties de norm zijn. Onze sociale infrastructuur, het geheel waarin we elkaar tegemoet treden, elkaar ondersteunen, (werk)relaties aangaan, hulp ontvangen etc., is grotendeels daarop gebaseerd. Alles is gericht op mensen die snel kunnen schakelen, die overzicht behouden, die kunnen inschatten of iets pluis is of niet. Dat is de norm, daarop zijn onze publieke voorzieningen geënt. Daarop rekenen we ook mensen af. In onze reacties, op de weg, in het sociale verkeer, in de media, en ook in beleid.

Norm

Maar waarom eigenlijk? De samenleving is naar zijn aard divers. Jong en oud. Theoretisch en praktisch opgeleid. Gezond en ziek. Mensen met meer en minder inkomen. In beleid houden we daar ogenschijnlijk rekening mee. We maken onderscheid via allerlei specifieke maatregelen. Onderwijsplicht tot 16 jaar. Progressieve belastingen. Solidariteit in het zorgverzekeringsstelsel. Universiteiten en Mbo's. Maar specifiek – de naam zegt het al – is een uitzondering op generiek. En in dat generieke – zeg het gewone, voor iedereen geldende – hanteren we, als het gaat om wat we cognitief begrijpen en sociaal aankunnen, een bepaalde norm. Een norm die voortkomt uit het gemiddelde IQ dat mensen in de samenleving vertonen. Iets dat een 'normaalverdeling' volgt.

Hoe zit dat precies? Zet het IQ van alle mensen op een rij en je krijgt een verdeling van laag naar hoog, met een gemiddelde van 100 in het midden. Vrijwel de meeste mensen hebben een IQ tussen de 85 en 115 (34% er onder en 34% er boven, de twee standaardafwijkingen die de normaalverdeling veroorzaken). Mensen met een IQ van 50 tot 70, gecombineerd met minder ontwikkeld sociaal-emotioneel aanpassingsvermogen, duiden we aan als personen met 'kenmerken van een lichtverstandelijke beperking'. Dat zijn ongeveer 1,1 miljoen personen. Het zijn mensen met talenten, maar helaas ook mensen die vaak de 'verdrietige lijstjes' aanvoeren (meer voorzieningengebruik, minder kansen, meer stress en problemen). Een achterliggende factor daarbij is dat we de grote groepen dichtbij het gemiddelde onbewust als maatstaf nemen voor ons generieke sociale verkeer en onze publieke voorzieningen. Wie er onder valt, komt weliswaar in beeld, maar pas in tweede instantie, via de band van de specifieke voorzieningen achteraf of als er wat speelt.

Blinde vlek

We zijn niet de eerste die deze uitsluiting van een grote groep mensen opmerken. Het 'Interdepartementaal beleidsonderzoek licht verstandelijk gehandicapten' uit 2019 constateerde al dat we als samenleving "een blinde vlek" hebben voor personen met een LVB. We hebben simpelweg niet door dat regulier beleid, communicatie en procedures op mensen rond het gemiddelde zijn gericht. Brieven, folders, websites, telefonische keuzemenu's, maar ook gesprekken en bejegening – in de klas, op de werkvloer, aan de balie –; niets houdt rekening met mensen met een LVB. Dat gebeurt vooral dus als er iets is: als ze zorg nodig hebben, schuldhelpverlening of vervelender, als ze in aanraking komen met politie of rechterlijke macht, omdat ze net even gevoeliger zijn voor beïnvloeding vanuit bepaalde netwerken.

Als je mensen met een LVB vraagt wat ze zouden willen, dan is dat ook het eerste wat ze zeggen. Accepteer ons hoe we zijn, geef ons de kansen die bij ons passen. Doe normaal tegen ons, maar wel op ons niveau. En geef ons een beetje ondersteuning. Eigenlijk zijn ze meester in het omdenken, in het realiseren van een daadwerkelijk inclusieve aanpak. Beleidsmakers (die doorgaans aan de andere kant van de normaalverdeling zitten) denken al snel in afzonderlijke aanpakken en in 'zorg'. Maar de beste vraag met oog op generieke inclusiviteit is niet wat je qua zorg nodig hebt, maar wat je vanuit je talent te geven hebt en welke context die bijdrage mogelijk maakt. Dat vraagt een andere mindset, die niet uitgaat van een vooraf bepaalde norm waaraan mensen moeten voldoen. Mensen met een LVB hebben veel te geven, de vraag is of we dat als samenleving ook zien, en of we daar onze generieke sociale infrastructuur op willen aanpassen.

Hoe komen we tot die fundamentele verandering?

- Laten we allereerst erkennen dat er meer dan een miljoen mensen kenmerken vertonen van een licht verstandelijke beperking. Dat is geen ziekte, maar wel een beperking waar mensen hun leven lang mee te maken hebben. Die groep is niet homogeen, iedereen heeft of ervaart zijn beperking op eigen wijze. Er zijn wel gemeenschappelijke kenmerken, zoals moeite met plannen en tijd, onderontwikkeld inlevingsvermogen, impulsief gedrag en een laag zelfbeeld.
- Vervolgens komt het er op aan oog te hebben voor deze (gevarieerde) groep. Als samenleving, maar ook als politiek en beleid. Afschaffing van zogeheten doelgroepenbeleid mag geen excuus zijn. De groep is er, net zoals er ouderen, jongeren en ondernemers zijn. Met als niet onbelangrijk verschil dat een LVB letterlijk levenslang is. Oog hebben betekent een vertaling naar visie, naar beleid, naar concrete maatregelen. Als rijk, gemeenten, scholen, bedrijven, etc.
- Die visie en beleid kunnen het beste tot stand komen door personen met een LVB zelf aan het woord te laten. Het zal voor veel politici, bestuurders en beleidsmakers een eyeopener zijn om hun ervaringen en perspectieven te vernemen. Beperkingen worden dan verrijkingen, belemmeringen mogelijkheden, en beelden en typering ontmoetingen. Het is de omslag van 'wat heb je nodig?' naar 'wat heb je te geven en hoe kunnen we dat samen mogelijk maken?'
- Dat samen mogelijk maken vergt een subtiel samengaan van reguliere omgevingen en bijzondere aandacht. Mensen met LVB lopen niet graag met hun beperking te koop. Ze doen net als ieder ander graag gewoon mee, op school, in een bedrijf, op de sportclub, in de winkel. Dus liever geen aparte werkbedrijven, sportteams of onderwijs. Maar binnen de reguliere omgevingen moet dat wel op hun niveau, anders gaat het mis. Dat vergt bijzondere aandacht.

- Die aandacht is er niet voor de korte termijn. LVB gaat niet over. Het is dus onzinnig om tijdelijke ondersteuning in te zetten, iets wat met de huidige focus op uitstroom helaas wel het geval is. Het gaat om *lange relaties*, niet om tijdelijk iemand in zijn kracht zetten. Die lange relaties hoeven meestal niet intensief te zijn, buddy's of waakvlamfuncties zijn vaak al voldoende. Maar wel met kennis van zaken, begrip en betrokkenheid op de persoon.
- Naast bijzondere ondersteuning vraagt het een verandering in regulier beleid en reguliere professionele praktijken. Of je nu arts, Wmo-medewerker, rechter of beleidsmanager bent, besef dat er mensen zijn met een LVB. Zorg voor bewustwording bij jezelf en op de werkvloer, creëer ontmoetingen, volg de beschikbare cursussen, vaak met betrokkenheid van ervaringsdeskundigen. Besef dat jij de sleutel hebt en bent tot het al of niet aanwezige isolement van de ander.
- Die bewustwording moet ook leiden tot concrete beleidsaanpassingen. Zo blijkt het huidige beroepsonderwijs ongeschikt te zijn voor mensen met een lichtverstandelijke beperking. En dat is jammer, want zo gaat niet alleen veel participatie maar ook veel talent verloren. Sowieso zouden onderwijs en zorg wel eens door de stofkam van een LVB-perspectief mogen gaan. Is een vak als wiskunde echt voor iedereen noodzakelijk? En waarom voelt iemand met een LVB zich genoodzaakt zijn beperking aan te dikken om geïndiceerde ondersteuning te ontvangen?
- Tot slot: Onlangs verscheen het boek *Onzichtbaar* met daarin interviews met elf personen met een LVB. Het is een hartverwarmend, maar hier en daar ook schrijnend boek. Voor mensen met een LVB is het leven vaak een survivaltocht, weinig is vanzelfsprekend, stress ligt altijd op de loer. De onderliggende hartenkreet is om meer zichtbaar te worden, als veelkleurige groep, maar vooral als mens. Laten we als politiek en samenleving deze boodschap ter harte nemen.

Hoe een vervolg te geven aan dit essay?

Stel je als gemeente (wethouder, directeur, beleidsmaker, professional) de volgende vragen?

1. Herken je het beeld dat meer dan een miljoen mensen kenmerken vertonen van een LVB?
2. Waar zijn ze zichtbaar of juist onzichtbaar in jouw gemeente? Is daar überhaupt zicht op?
3. Worden ze als ervaringsdeskundige betrokken bij beleidsvorming, krijgen ze als collega een plek in de organisatie?
4. Zijn huidig beleid en praktijken (toegang, kennis, dienstverlening, bejegening, procedures) LVB-proof?
5. Wat zou een thema/invalidshoek kunnen zijn om hier verandering in te brengen? Waar en met wie zou je kunnen beginnen?

Doet u mee?

Op 3 december 2026 organiseren VNG en Divosa een symposium om met elkaar de verandering die nodig is handen en voeten te geven. Belangstelling? [Meld u nu alvast aan!](#)

Onder andere is als bron geraadpleegd:

- Gemeente Rotterdam, Plan Zicht op mensen met een licht verstandelijke beperking (LVB) 2023- 2025
- Boris van der Ham, *Onzichtbaar. 1,1 miljoen Nederlanders met een licht verstandelijke beperking in 11 portretten* (2026)
- [Interdepartementaal beleidsonderzoek mensen met een lichtverstandelijke beperking](#) (2019)
- [Licht verstandelijke beperking in detentie.pdf](#) (2015)
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, [De handicap van de samenleving](#), (2002)
- Sozio-special LVB ([2026](#)), ([2025](#)) ([2023](#))
- Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, [Van cliënt naar collega. Aan het werk met een licht verstandelijke beperking](#) (2026)
- Diverse landelijke en gemeentelijke beleidsmedewerkers en (ervarings)deskundigen